

է, մէյմ'ալ ազնիւ պարոն Օ ոհրապը, որ ()սմանցւոց տէրութեան կողմանէ նոյն մայրաքաղաքին մէջ հիւպատոս է . իսկ առաջին բարի օրինակը տուողն ու բարերարութեան գործադիրն է մեծանուն Պալթաճի՝ յոյն ասպետն ու վաճառականը, որ ինքը նախ 200 լիրէ սթերլին դրեր ու մնացածն ալ ուրիշներէն հաւաքեր է :

Թէպէտ տարակոյս չունինք որ Օ միւռնիոյ լքալոյսը աս բարերարութիւնս ալ ատենին կը հրատարակէ, բայց մենք ալ մեր կողմանէ աւելի կերպով մը հռչակել ուզեցինք, որպէս զի բարերարաց ուրախութիւնն աւելնայ, և մեր երախտագիտութիւնը՝ մասնաւորապէս մեր ազգայնոց կողմանէ՝ յայտնի ըլլայ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հին և նոր տնտեսնց տառադարձութեանը վրայ տեղեկութիւն :

() ԲԱԳՐԻՍ անցած տարուան սեպտեմբերի տետրին մէջ (երես 267) նորահնար բառերու վրայ խօսած ատեննիս, վեր 'ի վերոյ յիշեցինք տառադարձութեան վրայ ալ՝ թէ ինչպէս մեր նախնիք հին ազգերուն բառերը երբեմն առանց թարգմանելու, իրենց ազգային հնչմունքովը կը գործածեն : Եւ գործածութիւնը հասարակ բառերու մէջ քիչ տեղ պէտք կ'ըլլայ, մասնաւորապէս թէ թարգմանչին ախորժակէն կը կախուի . զոր օրինակ իմաստան կամ իմաստաւոր ըսելու տեղը՝ սոփեսոս կամ փիլոսոփայ ըսելը . իսկ յատուկ անուններու մէջ հարկը կը բերէ : Բայց որովհետեւ մէկ ազգի մը տառերովը մէկալ ազգին հնչմունքը բացատրելը շատ դիւրին բան չէ, անոր համար կը տես-

նենք որ մեր նախնիք տառադարձութեան անվրէպ կանոնով մը՝ ամենէն մօտիկ հնչմունք ունեցող տառերը սահմաներ են, ու միշտ մի և նոյն ձևնաց կամ ատինացւոց տառին դէմ հայերէն նոյնը կը գործածեն : Եւ կանոնին վրայ մէկ քանի բան մը ըսելէն առաջ, իրեք ազգին՝ այսինքն Յունին, Լատինին ու Հայուն մէկմէկու պատասխանող տառերը հոս դնենք .

Թոյն .	Լատին .	Հայ .
α	a	ա
β	b	բ, վ
γ	g	գ
δ	d	դ
ε	e	է, է
ζ	z	զ
η	e	է, ի
θ	th	թ
ι	i, j	ի, յ
κ	c, k, g	կ
λ	l	լ, ղ
μ	m	մ
ν	n	ն
ξ	x	ք, շ
ο	o	ո
π	p	պ
ρ, ρ'	r, rh	ռ, հռ
σ	s	ս
τ	t	տ
υ	y	իւ, ի
φ	ph, f	փ
χ	ch	ք, խ
ψ	ps	փս
ω	o	ով
ου բառի սկիզբը	v	վ, լ
ου բառի մէջ	u	ու
ε, ι, ο, ω	he, hi, ho, hy	{ հե, հի, հո, հիւ

Եւ կանոնով բացատրեցին մեր նախնիք աստուածաշնչին ու ուրիշ գրոց մէջ եղած ամէն յատուկ անունները : Եւ կէց յայտնի կ'երևնայ որ հին ատենէն ինչուան հիմա՝ կամ ուրիշ ազգաց տառերուն հնչմունքը, և կամ մերիններունը, կամ քիչ մը մերը՝ քիչ մը անոնցը (որ աւելի հաւանական է) կամաց կամաց փոխուելով, ասորուան օրս շատ անուններուն հնչմունքը ամենեւին մէկմէկու չպատասխաներ . զոր օրինակ Յոյնը ու մենք Սիլիւս ու Սիլիւս կ'ըսենք, Լատինը սիլիւս ու լիլիւս կ'ըսէ : Եւ մանապէս

(Յոյնը դեպիս կ'ըսէ, | ատինը ձե-
պէս, մենք Վեդէն կ'ըսենք : Յոյնը
դէնթաւրոս կ'ըսէ, | ատինը լէնթաւրոս,
Հայը կէնթաւրոս : Յոյնը ճաղիս կ'ը-
սէ, | ատինը ճաղէս, մենք ճագիս կ'ը-
սենք : Երոնց պէս հնչմունքի աննմա-
նութիւնները յայտնի կը ցուցնեն,
որ տառերուն հնչմունքները քիչ քիչ
փոխուեր են . ինչպէս մէկ քանի յոյն
և լատին տառերու այլեայլ երկիր
այլեայլ հնչմունք ունենալն ալ աս բա-
նը կը ցուցնէ . զոր օրինակ նոյն լա-
տին magnus բառը Լատալիա ճաղիս կը
կարդան, իսկ Վերմանիա ճաղիս՝ որ
մեր տառադարձութիւնը աւելի մօտ է :

Եւ բանիս աւելի հաստատութիւն
մըն ալ կուտայ մեր նախնեաց գործա-
ծութիւնը, որ չէ թէ մինակ յատուկ
ու հասարակ անունները հայացընե-
լու համար աս տառադարձութեան
կանոնը կը գործածեն, հապա բուն
հնչմունքը իմացընել պէտք եղած ա-
տենն ալ . ինչպէս կ'երևնայ հին վը-
կայաբանութեան մը մէջ, ուր հռո-
մայեցի դատաւորին խօսքը առանց
թարգմանելու՝ լատին բառերուն
հնչմունքովը իմացընելու համար,
գրած է . հռոմ դիւնապ սոյնի պատ . որ
լատինը կը հնչէ դաւնա պէգաւն սոյնի
նաւ . և ըսել է, ինչ կ'ըսեն ընկեր-
ներդ :

Եւ այժմ աս համառօտ պատճառ-
ները բաւական կը սեպենք մեր ազ-
գայնոց միտքը ձգելու համար՝ թէ
հին լեզուաց հնչմունքները, անոնց
հետ նաև մեր լեզուին տառերուն
հնչմունքները, քիչ շատ՝ փոխուած
են, ու բուն հարազատ հնչմունքը
որն եղածը գտնելը դժուար է : Եւնք
անցած դեկտեմբերի Ռազմավիպին
մէջ ցըցուցինք թէ մեր տառերուն
հնչմունքը վրայ եղած կարծիքներուն
մէջ ամենէն հաւանականը որն է,
այսինքն հաստատեցինք թէ մեր լե-
զուին բուն հարազատ հնչմունքը
պէտք է Հայաստանի ներքին բնա-
կիւններունը սեպենք ու անոնց հե-
տեւնք . և թէ տառադարձութեան

կանոններուն նայելով՝ մեր տառերուն
հնչմունքը փոխել ու | ատինացւոց
պէս հնչել ուզելը որչափ անտեղի է .
Յոյն պատճառներով, ու հոս ալ դը-
րուած ապացոյցներով յայտնի կ'ե-
րևնայ որ ոմանց կարծիքը, որ կ'ուզեն
հիմակուան դաղղիական, անգղիա-
կան, գերմանական, և ուրիշ ողջ լե-
զուներուն հնչմունքներն ալ՝ մեռած
լեզուներուն հնչմունքին տառադար-
ձութեամբը հայացընել, չէ թէ մի-
նակ սխալ կարծիք է, այլ և գործա-
ծութիւնը անհնարին :

Սխալ է ըսի . ինչու որ մեր նախ-
նեաց կանոնովը թէ որ ուրիշ ազգաց
բառերուն ամենէն մօտիկ հնչմունք-
ներնիս պիտի փնտռենք, հիմակուան
ողջ լեզուներուն տառերը թէպէտ և
ձևով նոյն ալ ըլլան | ատինի տառե-
րուն հետ, բայց հնչմունքին մեր
հին տառադարձութենէն շատ հե-
ռու է . անանկ որ մեր ուրիշ գրերո-
վը շատ աւելի նման անոնց հնչմուն-
քը կրնանք բացատրել : Օր օրինակ
թէ որ գաղղիացւոյ Chateaubriand
անունը տառադարձութեան կանո-
նով Վաթէա-Բրիանդ գրելու ըլլանք
նէ, ամենեւին կը հեռանանք իր ազ-
գին հնչմունքէն, ու անծանօթ անուն
մը կ'ըլլայ, Վաղղիացի մը լսէ նէ՝
իր երեւելի հեղինակին անունը չճանչ-
նար : Թէ որ Լատալացւոց երեւելի
պատկերահաններուն անունները Ca-
racci Վարաչչի ու Correggio Վորրէճ-
ճիոյ ըսելու տեղը՝ Կարաչչի ու Կոր-
րէգիոս ըսենք նէ, ազգայինները կը
ծիծաղին : Եւ անկ ալ Լնգղիացւոց,
Վերմանացւոց և ուրիշ ազգաց ա-
նունները . օրինակի համար Լնգղիա-
ցւոց Liverpool Լիւրփուլ քաղաքին ա-
նունը թէ որ Վերպուրլ գրենք ու
հնչենք, չեմ գիտեր թէ ո՞վ կը հաս-
կընայ . Վերմանացւոց Schlegel Շլե-
կէլ հեղինակը Սլէգէլ անունանքնէ,
ո՞վ կը ճանչնայ . Ռուսաց Սլոպոպեցկոյ
անունը Տրոփեպկոս ըսենք նէ, ո՞վ
չծիծաղիր :

Եւ ևեւեւն ուր անուններուն վրայ

նուն մը պէտք ըլլայ գրել կամ հնչել
նէ, որչափ որ իրենց հիմակուան
հնչմամբը կրնան նէ՝ կը ջանան հնչել
ու գրել: Անաւանդ թէ հնուց լա-
տինի մէջ յիշուած անուններն ալ
շատ անգամ հիմակուան իրենց բուն
հնչմունքովը կը բացատրեն. ինչպէս
Պաղղիացիք ասորուան օրս մեր Մ-
շաի թագաւորին անունը չեն գրեր
Լատինին հետեւելով Arsace, որ ի-
րենց մէջը արտասուելով կը կարդացուի, այլ
կը գրեն Archag, որ կատարեալ մեր
հնչմանը կը պատասխանէ: Վմանա-
պէս Պարսից և Հայոց արտասա-
կան գաւառին անունը չեն գրեր հի-
ներուն պէս Atropatene, այլ ամենեւին
մեր ու հին Պարսից հնչմանը համե-
մատ կը գրեն Aderbadagan, ու նոր
Պարսից պէս ալ Azerbaïdjan: Բոնց
նման է Բնգղիացւոց, Վերմանացւոց,
Ռուսաց և ուրիշ նոր ազգերուն գործ-
ածութիւնն ալ. որոնց օրինակը վե-
րի դրած պատճառներնու հետ՝ յու-
սանք որ հերիք ըլլայ մեր կարծիքը
հաստատելու ամէն նորահնար տա-
ռադարձութեան կանոններու դէմ:

Հ. Ե. Հ

Բառք:

ԲԱՆԿԱՆՈՐ խօսակցութեանց հա-
մը ընդհանրապէս արեւելեան ու հին
ազգերը աւելի կ'առնեն, քան թէ
Եւրոպացիք կամ նոր ազգեր. և աս
բանիս գլխաւոր պատճառը առջին-
ներուն ծանրաբարոյ բնաւորութիւնն
ու պարզամտութիւնն է: Վաւ եւրո-
պացի ազգաց մէջ որոնք որ աւելի
ծանր ու դեռ պարզամիտ են, անոնք
աւելի կը սիրեն այլաբանական ու ա-
ռակաւոր խօսակցութիւնները. բայց
ամէն ազգաց ալ իմաստուն մարդիկը
կը վկայեն թէ առակը շատ օգտակար
բան է. վասն զի առանց մարդու սիր-
տը ծակելու՝ խրատ կուտայ ու սակ-

սութիւնը կ'իմացնէ իրեն, և միան-
գամայն կը զուարճացնէ:

Եւ որովհետեւ առակին մեծ կա-
տարելութիւնը պարզ ու ընտանի ու-
ճով գրուած ըլլալն է, առակ գրող
հեղինակներուն մէջ անոնք միայն ե-
րեւելի ու անուանի եղեր են ամէն ազ-
գաց մէջ, որոնք որ ուրիշներէն աւելի
պարզ ու բնական ոճ մը ունեցեր են:
Բայց կ'իմացուի որ հին լեզուներով
առակ գրելն ու միանգամայն աս պար-
զութիւնը և բնականութիւնը պա-
հելը կրկին դժուարութիւն ունի.
ուստի մեր լեզուին մէջ ալ գրաբառ
գրուած առակները չեն կրնար իրենց
վախճանին ինչպէս որ պէտք է հաս-
նիլ, որովհետեւ գրաբառը վսեմ ծան-
րութիւն մը ունի որ շատ դժուարու-
թեամբ կը յարմարի ընտանի բացա-
տրութեանց: Եւ խարհաբառը աւելի
յարմար կ'երևնայ աս տեսակ թեթեւ
գրուածքներու. բայց որովհետեւ մեր
աշխարհաբառն ալ գրելի է ամենեւին
չէ մշակուած, որչափ դժուար բան է
Լաֆոնթէն գաղղիացւոյն պէս ա-
ռակախօսի մը խօսքերը մեր աշխար-
հաբառովը բացատրել: Եւսովպոսի ա-
ռակներուն աշխարհաբառ թարգմա-
նութիւնը ընդհանրապէս ախորժելի
եղած է մեր ազգին, ինչպէս որ ամէն
մարդ ալ կը վկայէ. Վեդրոսի առակ-
ներն ալ որ լատին լեզուէ գրաբառ
թարգմանուած ունինք, յուսանք որ
ինչպէս մեզի ախորժելի եղած են,
նոյնպէս մեր ուզգին ուսումնասիրացն
ալ ախորժելի ըլլան քիչ ատենէն. իսկ
Լաֆոնթէնին առակները յաջողու-
թեամբ գրաբառ կամ աշխարհաբառ
թարգմանելը այնչափ դժուար բան
է որ կարծես թէ փորձ ընելն ալ ա-
ւելորդ աշխատանք է: Եւ սակայն ա-
ղէկ բանին հետեւելու ջանալն ալ գո-
վելի բան մը ըլլալով, հոս մենք Վե-
դրոսի ու Լաֆոնթէնի անուանի ա-
ռակներէն մէյմէկ առակ դնենք աշ-
խարհաբառ ոտանաւոր թարգմանած: